

АСКЕТІЗМ (від грец. ἀσκητής — навчений вправам) — концепція, спосіб життя, що полягає у добровільній відмові від життєвих благ та насолод в ім'я спасіння. Пропаганда А. властива тим релігіям, що розглядають земний світ як царство зла, вважаючи відмову від нього — боговгодною справою. У християнстві А. — форма морал. вдосконалення. Основоположники християн. А. — Антоній Великий, Павло Фівейський, Пахомій Великий та ін. А. практикується в широкому діапазоні — від поміркованих до крайніх форм. Серед них: приборкання «грішної плоті», безшлюбність, постійна молитва, тривале мовчання, самокатування тощо. В епоху середньовіччя виникали аскет. чернечі ордени, напр., убогих і босоногих ченців, братства самокатівників (флагелантів) тощо. Різні суспільно-політ. вчення критикували А. за його крайній індивідуалізм і антисоц. спрямованість. Гуманісти епохи Відродження протиставляли йому ідеал щасливої людини. Реформація висунула принцип світського А., що регламентував земні радощі не задля спасіння, а для морал.-психол. мобілізації людини до інтенсив. ділової активності. В ідеології антифеод. рухів 16–17 ст. А. низів виражав протест проти розкоші і марнотного способу життя вельмож та вищого духовенства, що відображено у віровченні багатьох сучас. сект. Метою А. може бути досягнення свободи від потреб, зосередження волі, досягнення надприрод. здібностей (напр., йога) тощо. Мотивом А. може бути відмова від користування привілеями в умовах сусп. нерівності. В Україну А. принесли грец. ченці. Його центром згодом стала Києво-Печерська лавра, де набула поширення одна з форм А. — усамітнення. А. в Україні вирізнявся відсутністю крайнощів і розглядався в народі як один із способів досягнення морал. досконалості. У сучас. катол. теології помітна тенденція істотно послаблювати наголос на аскетизмі.

М. М. Закович

А. у світському житті — надмірна вимогливість до

себе і самообмеження у повсякденні. А. ґрунтується на протиставленні сакрального і профанного. У СРСР А. як особл. вимогливість до себе в офіціоз., санкціон. життєписах часто приписували борцям за світ. перемогу комунізму. Визначений компарт. ідеологією тип більшовицького А. відомий і в укр. рад. літературі та мистецтві. Елементи А. простежуються також у культових описах нац. героїв. Сакралізація борців за нац. справу через міфологізацію їхнього А. типова для багатьох народів, зокрема тих, що звільнилися від комуніст. диктатури. А. продовжує відігравати величезну роль у розвитку ідеалізов. замкнутих структур, як-от монастирі, секти, партії з тоталітар. ідеологією, терорист. угруповання, міленістичні та апокаліптичні рухи.

О. А. Герасимчук

Рекомендована література

1. Копировский А. Аскетические традиции в древних восточных церквах // Православ. Община. Москва, 1994. № 2;
2. Варнава (Беляев Н. Н.). Основы искусства святости. 1922–1928: Опыт излож. православ. аскетики: В 4 т. Нижний Новгород, 1996;
3. Сокровище ума и сердца. Молитвенно-аскетический опыт древней церкви: Репр. изд. Воронеж, 1996;
4. Сидоров А. И. Древнехристианский аскетизм и зарождение монашества. Москва, 1998;
5. Дронов М. Протестантская этика и православная аскетика // Человек. Москва, 1999. Вып. 3;
6. Хоружий С. С. Диптих безмолвия: Аскет. учение о человеке в богосл. и филос. освещении. Москва, 1992;
7. Його ж. К феноменологии аскезы. Москва, 1998;
8. Мамонов В. Язык аскезы // Православ. Община. Москва, 1999. № 50.

М. М. Закович, О. А. Герасимчук

Бібліографічний опис:

Аскетизм / М. М. Закович, О. А. Герасимчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-44452>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).